

ผู้ทำการดีต่อบ้านเมือง หรือความโง่งของตัวจะเป็นการให้โทษแก่บ้านเมือง มีโอกาสที่จะระงับไปได้ในเวลาที่ต้องการจะให้บ้านเมืองยืนยงคงทน และเจริญขึ้นในอำนาจและความสุขความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองแห่งตน เมื่อมีความผูกพันใหญ่เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งอยู่อย่างนี้ จึงทำให้เห็นไปได้ว่าเขาเป็นผู้มีสามัคคีต่อกันทั้งสิ้น เป็นความจริงแต่ไม่จริงโดยละเอียดไปเช่นที่กล่าวนั้น

ส่วนความเห็นท่านพวกที่รู้การในเทศยุโรปละเอียดนั้น เห็นว่าเพราะเขามีปาลิแมนต์ที่ประชุมใหญ่ มีปอลิติคัลปาร์ตี คือพวกคิธาการมีความเห็นต่างกัน สำหรับที่จะโต้ทานกันและกัน เมื่อคนเป็นอันมากได้พูดจาโต้ทานกันด้วยฝีปากจนสุดปัญญา การที่จะสำเร็จในปลายมีอนั้นคงจะเป็นการที่ได้คิดเหมือนหนึ่งกับกรองจนใสละเอียดแล้ว ด้วยผู้คิดดีกว่ากัน คงต้องชนะกัน การอันนี้ก็เป็นการมีคุณดีจริง แต่เป็นการมีคุณดีมากแต่ในเทศยุโรปซึ่งเกิดขึ้นโดยความจำเป็นต้องมีขึ้น และได้ฝึกหัดต่อ ๆ มาหลายร้อยปี เป็นรากเง่าพื้นเพแน่นหนาไม่ต้องรื้อถอนขุดคุ้ยมาก เป็นแต่คิดกันตบแต่งดัดแปลงระดับประดาให้เป็นทางดี สม่่าเสมอและจะดีขึ้นได้อีกเพียงเท่าใดให้ดีขึ้น และผู้ซึ่งคิธาการนั้น เป็นผู้มีความรู้ เป็นผู้ได้เคยได้ยินได้ฟังแบบอย่างที่จะจัดการบ้านเมืองซึ่งได้ทำได้ทดลองมาเป็นพื้นเพชัดเจนตลอดทั้งสิ้นด้วย แต่ถึงดังนั้นก็ไม่ได้ตั้งพร้อมกันทุกประเทศ และ

ไม่เหมือนกันเสมอกันทุกประเทศได้ จะเพลนถือเอาความคิดของพวกที่เป็นผู้คิธาการในเทศยุโรปนั้น ๆ มาถือเป็นความคิดของตัวมาจัดการในเมืองไทยก็จะเป็นการไม่ถูกกันเลย ด้วยพื้นเพการงานทั้งปวงไม่เหมือนกัน เหมือนหนึ่งจะไปลอกเอาตำราทำนาปลูกข้าวสาธิตในเมืองยุโรปมาปลูกข้าวเจ้าข้าวเหนียวในเมืองไทย ก็จะได้ผลอันใด ด้วยภูมิพื้นธาการในเมืองไทยแต่ก่อนมาเมื่อยังไม่ได้คบกับฝรั่งเป็นอย่างหนึ่งทีเดียว ถ้าจะตั้งเป็นปอลิติคัลปาร์ตีพวกคิธาการก็จะมีได้แต่พวกละเก้าคนสิบคนหรือสี่คนห้าคน แต่ยังมีพวกอื่นอีกที่เป็นอย่างเก่า ๆ อยู่ขึ้นตั้งร้อยพวกที่ถือว่าตัวเป็นปอลิติคัลปาร์ตีทั้งสองสามพวกก็ต้องเห็นต้องดูถูกคนตั้งร้อยนั้นว่าเป็นเลขเข้าเดือนไปหมด เพราะเหตุที่คนตั้งร้อยนั้นไม่มีความรู้ทวนอนันใด และไม่มีความชอบใจเห็นด้วยในความคิดนั้นทั้งสองอย่าง จึงตัดสินใจตัวเองว่าจะเป็นพวกไหนไม่ได้ เพราะฉะนั้นในพวกปอลิติคัลปาร์ตีมีข้างละเก้าคนสิบคนนั้น แต่ชั่วจะเข้าทำการเป็นคอเวอนเมนต์ก็ไม่พอ คงจะมีพวกออปโปสิชันมากอยู่เสมอ เพราะเหตุที่ท่านพวกซึ่งเข้าพวกใดไม่ได้ ต้องเป็นเลขอยู่หลายร้อยนั้นจะต้องเป็นออปโปสิชันเพิ่มพวกที่เป็นออปโปสิชันจริง ๆ โดยความไม่เข้าใจว่าไปทางใดอยู่เป็นนิจ เพราะฉะนั้นการอันใดจะสำเร็จไปได้เพราะเหตุที่มีปอลิติคัลปาร์ตีในเมืองไทยนั้นได้น้อยนัก หรือไม่ได้เลย เพราะ